

УДК 346.34

I.O. ВІХРОВА, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ У КОНТРАКТАХ НА ВИКОНАННЯ ПРОЄКТІВ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ З ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧАЕС

Ключові слова: сфера ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, контракти на виконання проєктів міжнародної технічної допомоги, Державне спеціалізоване підприємство ЧАЕС, іноземні суб'єкти господарювання, оперативно-господарські санкції, заходи оперативного впливу

Аварія на Чорнобильській АЕС порушила нормальну життєдіяльність і виробництво в багатьох регіонах України, завдала істотних збитків сільськогосподарським, промисловим, соціальним та природним об'єктам. Наслідки Чорнобильської катастрофи значною мірою гальмують економічне становлення незалежної України і ще впродовж багатьох років будуть мати відчутний негативний вплив на її економіку. У цих умовах виключне значення має господарська діяльність, спрямована на подолання негативних економічних наслідків аварії на ЧАЕС, на обмеження впливу цієї аварії на радіаційний стан навколишнього середовища, на економічну і соціальну реабілітацію та розвиток постраждалих територій, подальший розвиток продуктивних сил України. Зважаючи на сказане закономірно актуалізуються питання правового регулювання господарської діяльності у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, у тому числі питання господарсько-правової відповідальності учасників цієї діяльності. Теоретичне осмислення і вдосконалення різних аспектів такої відповідальності, зокрема у формі застосування оперативно-господарських санкцій у господарських договірних від-

носінах у вказаній сфері, постає як важливе наукове і практичне завдання.

Вітчизняною юридичною наукою досліджуються окремі аспекти правового регулювання відносин у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС [1–3], у тому числі й питання здійснення зовнішньоекономічної діяльності у цій сфері, надання міжнародної технічної допомоги в подоланні вказаних наслідків [4, 5]. Господарські, зокрема, оперативно-господарські санкції також виступають предметом розгляду у спеціальній літературі з господарського права [6–9]. У той же час оперативно-господарські санкції у господарських відносинах у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС поки що залишаються поза увагою науковців.

Зважаючи на викладене, метою даної статті є теоретико-правовий аналіз оперативно-господарських санкцій у договорах (контрактах) на виконання проєктів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС за участю іноземних суб'єктів господарювання як виду господарсько-правової відповідальності у цій сфері, виявлення їхніх особливостей та аналіз функцій.

Як відомо, згідно із Законом України від 11.12.1998 р. «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему» [10], на Чорнобильській АЕС проводяться відповідні роботи, основні напрями яких, джерела та орієнтовні обсяги фінансування, організаційні та технічні завдання конкретно визначені Загальнодержавною програмою зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему (далі – Програма), затвердженою Законом України від 15.01.2009 р. [11]. Здійснення заходів, передбачених Програмою, у тому числі забезпечення виконання цих заходів матеріальними ресурсами, юридично оформлюється контрактами (договорами), які укладаються розпорядниками бюджетних коштів з виконавцями відповідних робіт, постачальниками продукції, товарів, послуг.

Більша частина робіт виконується в рамках проектів міжнародної технічної допомоги, розпорядниками коштів яких виступають міжнародні фінансові організації, включаючи Європейський банк реконструкції та розвитку. Доречно відзначити, що міжнародна технічна допомога з питань подолання наслідків аварії на ЧАЕС як один з видів неприбуткової міжнародної економічної діяльності [4, с.316] стала важливою складовою частиною міжнародного економічного співробітництва України і досягає значних обсягів фінансування (близько 1,5 млрд доларів, більше 50 проектів) [5, с.303]. Серед найбільш важливих проектів слід виділити такі:

1) План здійснення заходів на об'єкті «Укриття» (далі – ПЗУ), який виконується згідно з Рамковою угодою між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні від 20.11.1997 р., ратифікованою Законом України від 04.02.1998 р. [12] (далі – Рамкова угода);

2) Проект підвищення безпеки ЧАЕС, який виконується згідно з Угодою про Грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів, наданих згідно з Грантом з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією від 12.11.1996 р., ратифікованою Законом України від 18.03.1997 р. [13].

Виконавцями контрактів за цими проектами є: за контрактом на проектування, будівництво та введення в експлуатацію нового безпечного конфайнменту (далі – НБК) – Спільне підприємство «Novarka» (Франція) та його субпідрядник PAR/EDERER (США), за контрактом завершення будівництва сухого сховища відпрацьованого ядерного палива (далі – СВЯП-2) – компанія Holtec International (США), консультантом групи управління проектами підвищення безпеки виступає компанія AMEC Nuclear International (Велика Британія). У попередні роки участь у роботах з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брали й інші іноземні виконавці. Так, до виконання

робіт зі стабілізації будівельних конструкцій існуючого «Укриття» у 2004–2006 роках залучався за контрактом російсько-український консорціум у складі «Атомстройэкспорт» (Росія) і ВАТ «Південтеплоенергомонтаж» (Україна). До будівництва СВЯП-2, призначеного для довгострокового безпечного зберігання відпрацьованого ядерного палива Чорнобильської АЕС, у різні часи залучалися також консорціум Framatome/Campenon Bernard/Bouygues (Франція), французька компанія Areva/Framatome. Будівництво заводу з переробки рідких радіоактивних відходів (далі – ЗПРПВ) здійснював консорціум Belgatom (Бельгія) /SGN (Франція) /Ansaldo (Італія), будівництво промислового комплексу з поводження з твердими радіоактивними відходами (далі – ПКПТРВ) – німецька компанія RWE NUKEM.

Замовником реалізації проектів будівництва об'єктів інфраструктури, необхідних для зняття ЧАЕС з експлуатації і перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему – будівництва СВЯП-2, ЗПРПВ, ПКПТРВ, а також реалізації ПЗУ, у тому числі проектування, будівництва та введення в експлуатацію НБК на об'єкті «Укриття» виступає Державне спеціалізоване підприємство «Чорнобильська АЕС» (далі – ДСП ЧАЕС).

Отже, договори (контракти) на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які укладає ДСП ЧАЕС з іноземними суб'єктами господарювання, складають доволі велику і значну групу господарських договорів, що укладаються і виконуються у сфері ліквідації названих наслідків. Зазначені договори (контракти) з іноземними контрагентами є найбільш специфічними для вказаної сфери і недостатньо досліджені вітчизняною юридичною наукою. Господарсько-правова відповідальність за порушення цих договорів передбачена у самих договорах (контрактах) або встановлена міждержавними (міжурядовими) угодами.

При укладанні та виконанні зазначених договорів (контрактів) використовуються форми контрактів, розроблені і рекомендова-

ні до застосування Міжнародною федерацією інженерів – консультантів FIDIC (далі – ФІДІК). Доречно відзначити, що ФІДІК існує з 1913 р. і нині об'єднує національні асоціації інженерів – консультантів більш ніж 60 країн з усіх континентів, має секретаріат у Лозанні в Швейцарії та штаб-квартири в різних регіонах світу, зокрема в Санкт-Петербурзі. Розробкою стандартних форм контрактів для проектів цивільного будівництва ФІДІК займається з 1957 р. Умови контрактів ФІДІК є найбільш широко використовуваними стандартними формами для міжнародних будівельних контрактів у світовій практиці. Розробки ФІДІК також використовуються рядом фінансових інститутів у якості основи для складання зразків тендерної документації.

У практиці ДСП ЧАЕС в основному використовуються проформи контрактів ФІДІК, що містяться у так званій Жовтій Книзі, яка призначена для реалізації насамперед міжнародних контрактів і в останній редакції носить назву «Умови контракту на поставку обладнання, проектування і будівництво для електромеханічних, будівельних та інженерних робіт за проектом підрядника». Така назва підкреслює, що за цим контрактом підрядникам при реалізації великих будівельних проектів пропонується спроектувати, поставити і змонтувати механічне та електричне обладнання, а також спроектувати і надати весь спектр інших співвіднесених будівельних робіт відповідно до вимог замовника. Використовуються також проформи контрактів попередньої Оранжевої Книги ФІДІК, яка встановлює умови контрактів на проектування, будівництво і здачу об'єктів «під ключ», при яких вимоги замовника зазвичай включають положення про надання повністю оснащених об'єктів, готових до експлуатації («при повороті ключа»), якщо сторони контракту визнають це таким, що їм більше підходить. Для врегулювання відносин, що досліджуються, використовується також і Червона Книга ФІДІК, яка на відміну від Жовтої та Оранжевої передбачає умови контракту на проектування і будівництво

об'єктів за проектом замовника (або за його дорученням).

Згідно вітчизняного законодавства, зокрема ст.235 Господарського кодексу (далі – ГК) України за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції. Дані санкції являють собою заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень господарського зобов'язання, що використовуються самими сторонами цього зобов'язання в односторонньому порядку. Використання оперативно-господарських санкцій учасниками господарських відносин здійснюється згідно правил, встановлених статті 235–237 та іншими відповідними нормами ГК України. Так, оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, підставою для їх застосування є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються потерпілою стороною у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання. У разі незгоди із застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням. Конкретні види оперативно-господарських санкцій, використання яких учасники господарських відносин, у тому числі у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, можуть передбачати у договорах, визначені у ст.236 ГК України.

Подібні до оперативно-господарських санкцій заходи оперативного впливу, спрямовані на припинення або попередження повторення порушень господарських зобов'язань, що використовуються самими сторонами цього зобов'язання в односторонньому порядку, передбачаються й у договорах (контрактах), які укладає ДСП ЧАЕС з іноземними контрагентами на виконання проектів міжнародної тех-

нічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Такі договори (контракти) відображають світову практику з питань використання у господарських договорах односторонніх заходів оперативного впливу.

Зазначені заходи у вказаних договорах (контрактах) не іменуються оперативно-господарськими санкціями, але за своїми ознаками є саме такими з огляду на їхню юридичну природу і призначення. До вказаних заходів оперативного впливу – оперативно-господарських санкцій у названих договорах (контрактах) можуть бути віднесені такі:

– право замовника припинити найом підрядника за контрактом і видалити його з будівельного майданчика (розірвати контракт): якщо підрядник в межах встановленого розумного терміну не виконає вимог замовника щодо усунення наслідків невиконання підрядником будь-якого зі своїх зобов'язань; у разі невиконання підрядником будівництва об'єктів відповідно до положень контракту; якщо підрядник відмовиться від виконання контракту; якщо підрядник без розумних причин не почне будівництво об'єктів відповідно до контракту або не продовжить будівництво об'єктів після призупинення, чи не зможе довести, що до робіт з проектування об'єктів залучені достатні ресурси, необхідні для забезпечення завершення будівництва в межах терміну завершення робіт; якщо підрядник переуступатиме контракт або укладе договір субпідряду на будівництво об'єктів без необхідної згоди, а також в інших подібних випадках, встановлених контрактом, зокрема у випадку, якщо підрядник або будь-який з його субпідрядників, представників або службовців дасть або запропонує дати будь-якій особі який-небудь хабар, подарунок, премію або комісійні як стимул або винагороду. Замовник після розірвання контракту має право завершити будівництво об'єктів самостійно або із залученням будь-якого іншого підрядника. Замовник або згаданий інший підрядник має право використовувати для завершення будівництва будівельну документацію, інші підготовлені підрядником або від його

імені проектні документи, устаткування підрядника, тимчасові об'єкти, обладнання і матеріали в тому обсязі, в якому він або вони вважають це за необхідне для завершення будівництва об'єктів;

– право замовника виконати роботу з усунення будь-яких допущених підрядником недоліків або пошкоджень своїми силами або із залученням третіх осіб на ризик і за рахунок підрядника, якщо останній не усуне такі недоліки або пошкодження в межах розумного терміну, встановленого замовником;

– право замовника розірвати контракт при вказаних у попередньому пункті обставинах відносно тих частин об'єктів, які не можуть використовуватися ним за їхнім цільовим призначенням, якщо характер відповідних недоліків або пошкоджень такий, що замовник, по суті, позбувся всіх вигод від об'єктів або частин об'єктів. У цьому випадку замовник має право зажадати відшкодування всіх сум, сплачених за ці частини об'єктів, а також витрат на їх демонтаж, очищення будівельного майданчика і повернення устаткування і матеріалів підрядникові;

– право замовника самостійно провести випробування об'єкта, якщо підрядник не проведе такі випробування після закінчення будівництва в межах 21 дня. Всі такі випробування, що проводяться замовником, проводяться на ризик і за рахунок підрядника, і вважатимуться проведеними у присутності останнього, а результати таких випробувань повинні прийматися як точні;

– право замовника відмовитися від приймання об'єктів або їх частин, якщо ці об'єкти (частини) не витримають випробувань після закінчення будівництва, повторно проведених відповідно до умов контракту. У цьому випадку ціна контракту підлягає зменшенню на суму, узгоджену замовником і підрядником в межах повної вартості усунення наслідків такого невдалого результату випробувань, після чого підрядник зобов'язаний продовжувати виконувати свої інші зобов'язання за контрактом;

– право замовника відмовитися від будь-яких матеріалів, устаткування, проектних рі-

шень або результатів робіт, якщо на підставі результатів огляду, обстеження або випробувань замовник ухвалить рішення про те, що ці матеріали, устаткування, проектні рішення або результати робіт мають недоліки чи інші невідповідності умовам контракту. Замовник зобов'язаний негайно повідомити про це підрядника з вказівкою причин, а підрядник зобов'язаний негайно усунути дефекти і забезпечити відповідність забракованих виробів умовам контракту;

– право замовника продати або розпорядитися іншим чином устаткуванням підрядника, що залишилося, залишками матеріалів, сміття і тимчасовими об'єктами, якщо підрядник в межах 28 днів після видачі сертифікату про виконання контракту їх не видалить;

– право замовника в односторонньому порядку вирахувати з будь-яких сум, які підлягають або підлягатимуть сплаті підрядникові, суму заздалегідь оцінених збитків за невиконання підрядником договірних зобов'язань;

– право замовника в односторонньому порядку утримати з будь-яких сум, які підлягають або підлягатимуть сплаті підрядникові, суму додаткових витрат замовника, спричинених невдалим результатом випробувань об'єкта або проведенням повторних його випробувань, які є наслідком порушення підрядником своїх зобов'язань;

– право підрядника припинити свій найом за контрактом (розірвати контракт) якщо замовник: не сплатить підрядникові суму, що підлягає сплаті відповідно до виданого сертифіката, протягом 42 днів після закінчення вказаного у контракті терміну, в межах якого повинна бути проведена оплата; стане банкрутом або неплатоспроможним, ліквідується та в інших подібних випадках, встановлених контрактом; постійно не виконує зобов'язань замовника за контрактом або переуступатиме контракт без згоди підрядника. Після розірвання контракту у таких випадках замовник зобов'язаний повернути забезпечення виконання контракту і сплатити підрядникові суму, розраховану і завірену відповідно до положень контракту, а також відшкодувати

збитки (включаючи упушений прибуток), понесені підрядником унаслідок розірвання контракту;

– право підрядника припинити роботи або зменшити швидкість їх виконання, якщо замовник не сплатить підрядникові суму, що підлягає сплаті відповідно до будь-якого платіжного сертифікату, і протягом встановленого строку не дасть пояснень, з якої причини підрядник не має права вимагати сплати цієї суми;

– а також деякі інші заходи оперативного впливу відповідно до умов контрактів.

Отже, як впливає з наведених вище норм ГК України та положень договорів (контрактів), що укладає ДСП ЧАЕС з іноземними контрагентами на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, основними характерними ознаками оперативно-господарських санкцій у цих договорах (контрактах) є те, що вони носять оперативний характер, використовуються управненою стороною господарського зобов'язання в односторонньому порядку, безпосередньо, без звернення до суду чи іншого уповноваженого органу, і незалежно від вини суб'єкта, який порушив зобов'язання. Правом застосування оперативно-господарських санкцій за вказаними договорами (контрактами) наділені як замовники, насамперед ДСП ЧАЕС, так і підрядники – виконавці відповідних робіт з ліквідації вказаних наслідків.

Доречно відзначити, що оперативними (оперативно-господарськими) дані санкції були позначені у теорії господарського права, а нині і в ГК України, завдяки способу їхнього застосування, а також у залежності від характеру і цілей дії [14, с.38–40], можливості вчасно та адекватними правопорушенню заходами реагувати на нього [15, с.444]. Особливо наочно це проявляється при аналізі процесуальних ознак даних санкцій, до яких відносять самостійність застосування, відсутність необхідності виявляти вину правопорушника, оперативність та простоту застосування, негайну результативність, відсутність

претензійно-позовного характеру [16, с.12–15]. Застосування оперативно-господарських санкцій спрямовано на попередження або зменшення втрат потерпілої сторони від порушень з боку контрагента, на стимулювання належного і реального виконання учасниками господарських відносин їхніх суб'єктивних обов'язків. Ці санкції не пов'язані, як правило, з безоплатною передачею грошових коштів від боржника до кредитора, а тому вони, на думку окремих дослідників, не виконують компенсаційну функцію інституту майнової відповідальності [17, с.66–67].

На відміну від цивільно-правових санкцій, що в цивільному праві носять еквівалентно-відшкодувальний характер (а у встановлених випадках також і штрафний), оперативно-господарські санкції як правоохоронні заходи оперативного характеру мають в значній мірі превентивне, попереджувальне значення, головною функцією їх є забезпечення належного виконання зобов'язання [18, с.126–130]. У той же час оперативно-господарські санкції виступають і як форми покарання суб'єкта-правопорушника, оскільки застосування їх тягне зазнавання останнім певних негативних наслідків економічного характеру і супроводжується громадським і державним осудом його протиправної поведінки.

Про це свідчать, зокрема, і такі оперативно-господарські санкції (з наведених вище, що використовуються у контрактах ДСП ЧАЕС з іноземними компаніями на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС), як одностороннє розірвання контракту замовником або підрядником у разі грубого порушення умов контракту іншою стороною, право замовника усунути допущені підрядником недоліки або пошкодження своїми силами або із залученням третіх осіб за рахунок підрядника, право замовника в односторонньому порядку вирахувати з сум, які підлягають сплаті підрядникові, суму заздалегідь оцінених збитків та інші.

Отже оперативно-господарські санкції як засіб господарсько-правової відповідальності

у договорах (контрактах), що характеризуються, виконують передусім і переважною мірою стимулюючу (превентивну, запобіжну) функцію. Встановлення цих санкцій у договорах і можливість їх застосування забезпечує запобігання господарським правопорушенням, стимулює повне і своєчасне виконання договірних зобов'язань усіма їх учасниками.

Разом з тим при застосуванні оперативно-господарських санкцій, як і при застосуванні будь-яких заходів відповідальності, присутні елементи й інших функцій, які проявляються взаємоузгоджено із стимулюючою (превентивною, запобіжною), взаємно доповнюють одна одну. Зокрема, слід відзначити наявність компенсаційної функції, яка при цьому скоріше виступає як поновлювальна, адже не можна не брати до уваги наявність певного правопоновлювального ефекту організаційного (організаційно-майнового) характеру при застосуванні даних санкцій.

Обліково-інформаційна (сигналізаційна) функція оперативно-господарських санкцій полягає в тому, що застосування останніх, зокрема, інформує суб'єкта – правопорушника про необхідність прийняття відповідних заходів запобігання настанню ще більших негативних наслідків. Як справедливо відзначається у спеціальній літературі, застосування оперативно-господарських санкцій управленою стороною тягне за собою не вигідні наслідки для зобов'язаної сторони, як правило, лише в кінцевому результаті, і при необхідній позитивній реакції з її боку може і не потягнути за собою несприятливих наслідків або значно зменшити їх розмір [19, с.469].

Оперативно-господарські санкції за своїм змістом переважно є санкціями організаційними. У той же час вони, як правило, істотно впливають і на майнову сферу порушника, обмежують його майнові інтереси, чим і досягають цілей стимулювання [20, с.246]. Виникнення у порушника зобов'язання несприятливих наслідків майнового характеру при застосуванні даних санкцій вказує на їхній організаційно-майновий (організаційно-еко-

номічний) характер та спрямованість на досягнення належного виконання господарських зобов'язань у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

У контексті даного дослідження вважається доречним відзначити й окремі презумпції, які використовуються у договорах (контрактах), що укладає ДСП ЧАЕС з іноземними контрагентами на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, і які також можуть бути охарактеризовані в якості специфічних односторонніх заходів самозахисту прав учасників відповідних господарських відносин. До таких презумпцій – заходів самозахисту, як уявляється, можуть бути віднесені:

– визнання акту здачі-приймання завершених будівництвом об'єктів (частин об'єктів) виданим через 28 днів після отримання замовником заяви про видачу такого акту від підрядника, якщо замовник у межах цього терміну не видасть такий акт або не відхилить заяву підрядника про видачу цього акту, тоді як об'єкти (або їх частини) в основному відповідають умовам контракту;

– визнання прийнятою замовником будь-якої частини об'єкта у разі використання її замовником до видачі акту здачі-приймання. Така частина об'єкта вважається прийнятою того дня, коли почалося її використання. Замовник зобов'язаний на вимогу підрядника видати відповідний акт здачі-приймання. З цієї дати припиняється відповідальність підрядника за забезпечення збереження цієї частини, така відповідальність переходить до замовника;

– визнання замовника таким, що прийняв об'єкти (частини об'єктів) у день, коли випробування після закінчення будівництва повинні бути завершені, якщо у підрядника виникли перешкоди в проведенні цих випробувань унаслідок виникнення причини, за яку несе відповідальність замовник (або інший підрядник, найнятий замовником). У цьому випадку замовник зобов'язаний видати відповідний акт здачі-приймання, а підрядник зобов'язаний в найкоротший строк провести випро-

бування після закінчення будівництва до закінчення терміну дії контракту;

– визнання об'єктів (частин об'єктів) такими, що пройшли випробування після завершення будівництва, якщо вони їх фактично не пройшли, а підрядник сплатить замовникові суму, що згідно контракту підлягає сплаті як відшкодування заздалегідь оцінених збитків за такий невдалий результат, в межах терміну дії контракту.

Підводячи підсумок сказаному, слід ще раз підкреслити, що до учасників господарських відносин у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, у тому числі іноземних, за порушення ними господарських зобов'язань можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції та інші заходи оперативного впливу (заходи самозахисту прав учасників господарських відносин), які передбачені договором та використовуються самими сторонами цього зобов'язання в односторонньому порядку з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання. Подальші дослідження в окресленому напрямку пов'язані, як уявляється з більш глибоким аналізом і усвідомленням міжнародного досвіду застосування оперативно-господарських санкцій, який наглядно проявляється при укладенні і виконанні договорів (контрактів) на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС за участю іноземних суб'єктів господарювання, і використанням цього досвіду в інших сферах господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опришко В. Ф. Система законодавства з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи / В. Ф. Опришко // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 10. – С. 3–17.
2. Кочетков Ю. В. Державний контроль у сфері захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.

наук : спец. 12.00.07 / Ю. В. Кочетков. – Ірпінь, 2007. – 20 с.

3. Величко А. Господарське використання радіаційно забруднених земель / А. Величко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 4. – С. 61–63.

4. Омельченко А. В. Організаційно-правові особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи / А. В. Омельченко // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць ; відп. ред. В. Ф. Опришко. – К.: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2010. – С. 312–323.

5. Ратушний С. М. Міжнародна технічна допомога в подоланні наслідків Чорнобильської аварії: правові аспекти / С. М. Ратушний // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць ; відп. ред. В. Ф. Опришко. – К.: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2010. – С. 299–312.

6. Хозяйственное право : учебник / под ред. В. К. Мамутова. – К.: Юриком Интер, 2002. – 912 с.

7. Шевченко Н. М. Господарсько-правова відповідальність та господарські санкції / Н. М. Шевченко // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3 (15). – С. 175–179.

8. Татькова З. Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / З. Ф. Татькова. – Донецьк, 2010. – 20 с.

9. Гапало С. Ю. Правова природа оперативно-господарських санкцій / С. Ю. Гапало // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 52–60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2007-3/07gsjogs.pdf>.

10. Закон України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему» : від 11.12.1998 р. // ВВР України. – 1999. – № 4. – Ст. 33.

11. Закон України «Про Загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему» : від 15.01.2009 р. // ВВР України. – 2009. – № 24. – Ст. 300.

12. Рамкова угода між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні : від 20.11.1997 р. / ратифікована Законом України від 04.02.1998 р. // ВВР України. – 1998. – № 24. – Ст. 142.

13. Угода про Грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів, наданих згідно з Грантом з Рахунка ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією : від 12.11.1996 р. / ратифікована Законом України від 18.03.1997 р. // ВВР України. – 1997. – № 19. – Ст. 134.

14. Васькин В. В. Гражданско-правовая ответственность / В. В. Васькин, Н. И. Овчинников, Л. Н. Рогович. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1988. – 180 с.

15. Підприємницьке право України : підручник / за ред. Р. Б. Шишки. – Х.: Еспада, 2000. – 480 с.

16. Каудыров Т. Е. Гражданско-правовые оперативные санкции в хозяйственных отношениях : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Т. Е. Каудыров. – Томск, 1986. – 25 с.

17. Бриных Е. В. Оперативные санкции – форма гражданско-правовой ответственности / Е. В. Бриных // Советское государство и право. – 1967. – № 6. – С. 65–70.

18. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В. П. Грибанов. – М.: Рос. право, 1992. – 204 с.

19. Хозяйственное право : учеб. пособие / под ред. В. П. Грибанова, О. А. Красавчикова. – М.: Юрид. лит., 1977. – 480 с.

20. Хозяйственное право. Общие положения / под ред. В. В. Лаптева. – М. : Наука, 1983. – 288 с.

Віхрова І. О. Оперативно-господарські санкції у контрактах на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС / Віхрова І. О. // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 68–76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11vionah.pdf>

Розглянуто договори (контракти), які укладаються ДСП ЧАЕС з іноземними суб'єктами господарювання на виконання проектів міжнародної технічної допомоги з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Проаналізовано оперативні-господарські санкції та інші заходи оперативного впливу (заходи самозахисту прав сторін), що передбачаються у таких договорах і використовуються самими сторонами в односторонньому порядку з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання.

***

Вихрова И.А. Оперативно-хозяйственные санкции в контрактах на выполнение проектов международной технической помощи по ликвидации последствий аварии на ЧАЭС

Рассмотрены договоры (контракты), заключаемые ГСП ЧАЭС с иностранными субъектами хозяйствования на выполнение проектов международной технической помощи по ликвидации последствий аварии на ЧАЭС. Проанализированы оперативно-хозяйственные санкции и другие меры оперативного воздействия (меры самозащиты прав сторон), которые предусматриваются в таких договорах и используются самими сторонами в одностороннем порядке с целью прекращения или предупреждения повторения нарушений обязательства.

***

Vikhrova I.O. Operational Economic Sanctions in Contracts for Projects of International Technical Assistance to Eliminate Consequences of the Chernobyl Accident

Consider agreements (contracts) concluded ChNPP with foreign entities on projects of international technical assistance to eliminate consequences of the Chernobyl accident. Analysis of operational and economic sanctions and other measures of operational impact (measures of self-defense rights of the parties), provided for in such agreements and are used by the parties unilaterally to halt or prevent recurrence of violations of obligations.